

LINNÉ, CARL VON

Underrättelser, rön och försök til ytterligare kundskap och förbättring uti sättet at brygga; och bränna eller distelera bränwin. =(Rubr.) Anon. S. impr=.

Stockholm
1750

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Ex. A

Linné, C. von
(*)) i (*

Teknisk
Nyttig. e. n. n.
(*)

Underrättelser, Rön

och

Förförl

til

1772
1700-1829

Ätterligare kundskap och förbättring
uti Sättet at Brygga; och Brän-
na eller distelera Bränwin.

Til Läsaren.

Sär det öfrige af dese Underrättelser, war
samlat, föll Utgifwaren i händer följande
Beskrifning om Öhl; sådan som
den finnes Wid slutet af Kongelig Wetenskaps
Academiens Almanach för år 1749 och Stock-
holms Horizont.

Beskrifningen innehåller kort och på säker
förfarenhet grundade Underrättelser om Öhls vär-
kan i almänhet och i synnerhet på människokrop-
par, jämförd med winer, Mjölke och wata hwad
angår så mål de in som utländske Öhlarter; jämte
Bryggnings kundskaps och konstens högt betydliga
wigt: så för människligheten, som Samhället.

Allt förmodas blifwa så mycket nyttigare för
Allmänheten som det hela innehåller de förnämlig-
sta grunder till nödig och nyttig kundskap af Öhnet; och
förnämlig Beskrifning blifwer härmedelst almän-
nare bekant, jämtwål i de Landsorter, hwaråst
1749 års Almanach för Stockholms Horizont
alkenaste, antingen ännu intet, eller mindre full-
kom-

R. A. et. 12. 3

Ståhl
tr. Kemiskt

1772

komligen, gjort kunskapen, ibland rikets menighet på andre orter nog Almån.

Beskrifning Om Öhl.

Watten är af alla den naturligaste drycken, som man ser af allehanda diur; och altså den de första människor brukat: Mjölk lærer och ofelbart varit den andra människosläktets dryck, lärde af tilfallet och möden, då de fört sina hiordar i Beet, öfwer de brännande Öfnar i Söderlanden.

Winer, Noachs Uppfinning är wäl rätteligen brukat, en förträffelig dryck; men angriper människo-kroppen nog hårdt.

Alla desse afftblja Bloden, men besynnerligast watten; Mjölken föder mera och winet munntrar mera: watten är altså förnämsta drycken at utspåda maten, och lästa Blodet: men wattenet är ej utom andra Amnen och mycket olika; således af så många slag som Jordmåner; ja uti myrgrund, saltartade och mineraliske Jordarter skarpt, ofundt och osmakeligt.

Sådant hafwa människorne sökt bota genom Örters upfokande deruti; men som en sådan dryck, efter några dagar surnar, hårdnar och plågar blifwa skarp, har man sökt at förekomma detta, medelst besta Örters tillsättning, och Jäsning; hwarigenom Öhl upkommit, som det menas uti Egypten först; fastän det redan wid Christi Födelse, war bekant hos Giöthar och Tysskar.

Öhl tilredes, som är bekant, med watten, malt, Humla och Jäst; hwilka böra betraktas hwar för sig.

Wattn

Wattn finnes olika i anseende til landet och årstiden, och blifwer största ordsaken til den myckna skilnaden, som är emellan Öhl och Öhl: det är märkligt, at de som hafwa bergländta Orter, som i våra Bergslagar, hafwa bättre Öhl, än nära til Hafwet.

Måst alla Brunnar i Stockholm, blifwa salte af uppsid, äfwen sielfwa Sjålen i Mälaren; och då salta watten rinner tillbaka, torde dock derat hånda, det Stockholms Öhlet har en egen smak, som nåppeligen winnes fastän af samma Måstare och materialier, på annat ställe.

Den som set watten i Hamburg, lärer finna orsaken at och Hamburger-Öhlet har sin egen smak; och at ehuru osmakligt watten är, kan det dock blifwa drageligare genom Brygd.

Malt göres hos oss och flere förnämligast af Korn; hos få utaf Swete; sällan af Hafra och minst af Råg; men uti Indierne af Ris.

Humlen syntes i förstone et sålsamt upptog, som icke varit bekant hos de gamla; Ho hade troat, at denna Orten, skulle blifwit så Dumgiångelig til den söta drycken, som kokas af malt; at man med Humle skulle göra honom best, endast för Hushållningen skul, och at desto längre bewara den för hårdnad.

Imedlertid har man nu funnit af förfarenheten, at denna nära Släktinge med Hampa, skadar likwål mindre, med sina kådaktiga delar; och är tjenligare, än Pors, hwilken brukades i Swerige för
ut

ut, och orsakade Hufvudvärk: at ej tala om Bag-
gesta, wattuflöfwer och malört, som fattige un-
dertiden bruka; mera för än nu, i stället för Humla.

Jästen är måst enahanda, han gör drickat
hälsofammare och starkare; han slår neder de grös-
re particklarne til botten, sedan han arbetat dem
länge; drickat blifwer klarare och renare, och sur-
naden förhindras: ty ojäst dricka eller Bussa, wär-
kar hos den som dricker deraf, at sura ropningar
upstiga.

Buttelbier, eller Dhl qwäst i Jäsningen samt
Dhl i Buteljer, med långa halsar och hårdt tilläpt
giffwer mycket wäder, spräcker ofta Buteljen, och
i magen bränner innesworne, samt skadar både dem
och niurar: man har i London set en Soldat, ef-
ter hällen wakt hafwa slagit i sig en Butelj But-
telbier, strax derefter få en swår kolik, och dö på
tredje dagen: när han sedermera blefwit öfnad haf-
wa des innesworn upswulne, af sig sielfwe trängt
sig ut ur buken helt upbläste.

Jäsningen är mycket granlaga med alt Dhl,
och kommer rätt noga derpå an, Huru warmt dric-
kat är, då Jästen inlägges. Herjäst blifwer det,
enär Jästen lägges uti Brygget, emedan det ännu
är mycket hett; här af blir wäl drickat mycket fint,
klart och starkt, samt behåller fraggan eller Rosen
hela tiden i Bägaren; men orsakar Halsbränd
och swår Hufvudvärk. Kalljäst warder dricka,
då jästen sättes til först enär det blifwit kalt; detta
Dhl blifwer icke järna rätt klart; och då det sättes
i källilet en liten stund, uti warmt rum, begynner
det litet Jäsa, och sätter Jäst på Botten: detta
Dhl

Öhl gifwer icke så Husfröudmärk, och drifwer starkt af; menden der ännu qwarblifwande Jästen skadar magen. Liumjäsit kallas det, när Jästen sättes til, just när wörten kalnat så mycket, at fingren som doppas deruti känna neder uti drickat någon wärma, men öfwerst deraf lik som en Kall ring: detta är bästa och hälsofammaste Öhlet, och det som synnerligen brukas i Bergslagarne.

Utom alt detta fordras godt malt til godt dricka; råkat malt gör det brunt och mindre sundt: det bör också kokas wäl, at ej skada krogen; för färstt dricka eller på uphållning, skadar magen medelst Jästen, samt kolik och durklop, med swårare plågor för dem, som haftwa Podager. Man wet Exempel, at en enda Tunnkanna orsakat en miåltfot, som tros råkt ännu 1749, efter 15 års förlopp; ty myckna Jästen i färsta drickat, gier mycket wäder, som upspänner intestina, hwilka en gång widgade, swåriligen stå at hämta sig.

Dricker man färstt dricka elleer Busta, och äter något som gier wäder, får man swårt undwi- ka maran följande natten.

Utrikes plågar osslätt kalk läggas i dricka för at klara det, men sådant dricka förorsakar en swår Skidebiugg; hwilken ofta stadnar i wattufot, eller dödar på annat sätt: man aktar sig ock aldrig för wäl, at Brygga med salt watten, då man är ömät om hälsan, i samma hänseende: och de som sätta uti Jägnings karet en oforkad Brännerwins flaska, stjäla upfåteligen wettet ifrån sina Glässer.

mye

Mycket besett dricka dämpar Halsbränad; men torftar och utmaarar magen, och disponerar til watzufot: Starkt Öhl, för folk utom stark rörelse eller arbete, gör kroppen dåst och tung, med til sluts andetäppa: Surt Öhl förskämmer magen med syra, samt gör Pusighet, mörk hy, kolik och miåtsfot.

Häraf ses huru granlaga det är, at tillaga godt Öhl, och at härtil fordras både kundskap och försarenhet, jämte goda ingrediencer; men härigenom winnes ock en långt tienligare dryck, än al annor för vår Nation; och synnerligen dem, som hafwa en tilräckelig sund motion eller strängare arbete.

Et sådant Öhl täskar om företräde med win, så til klarhet och smak, som nytta och sundhet; hållt blefwit något gammalt: det orsakar icke Podager som win; och de största Stensmidare intyga, at i bland tusende skurne för Steen, har näppeligen en varit Öhl-drinkare, utan större delen winfröskare. Beeskän på Öhlet starrar niurarna, och dermed förhindrar Steenen at rota sig.

Et godt dricka uphittar icke Bloden så, som win, och föder långt mera, som ses på Öhl fräskare, de äta litet, och äro ändock fete; men winfräskeri utmårklar de mästa kroppar: den ofantelige finske gossen som wid 1749 wistades, för at ses, uti amsterdam, war blefwen fet endaste genom Öhl.

Öhlet disponerar mindre til Lungfot än win, så wäl som mindre til Febrar och opstructioner: at så tidt och mycket påminnas emot Öhlet, hållt det sker jerna utaf de förmodnare och förnåma, kommer icke så mycket an på Öhlet, som på Öhl-drinkarne.
Det

Det bästa utaf alla ting misbrukat skadar med
 des öfversöd; det är wäl icke nyttigaste för de För-
 nämare och folk som lefwa utan motion; och så
 mycket som Öhl skadar desse, så mycket gagnar det
 åter andra, som äro i dagelig rörelse och starkt arbete.

Starkt Öhl duger icke i heta Sommären; men
 värmer deremot i wintertiden anseeligt på resor,
 och mer än någor annan dryck.

Öhl är oienligt för däste och pigige, fete och Skibr-
 bings fulle; men bekommer deremot i lika mått dem wäl, som
 äro magre och uttorkade: alt Öhl söl skadar kroppen och Sin-
 nen, lika som söl i andra starka drycker. Starke arbetare
 tarfwa godt Öhl, för at utbärda; ty sådana utmånglas af
 watten, Thee och Coffee. I almänhet äro wattendrinkare
 magre och Öhl-drinkare fete. Et starkt dricka måste warsamt
 brukas för en swag kropp; ty det gör alla des wättskor swaga;
 och orsakar siem på Tunnga och Tänder, hwaraf Bergsmän-
 nen ofta bita i gräset, sedan Öhlsuren påståt med dem en tid:
 de som efter swårt släp omföder komma i ro, och dageligen
 dricka en kanna starkt Öhl, samt utom stykt arbete sofwa
 Middag, bruta snart nacken af sig.

Utländske Öhlarter behöfwa icke förskrifwas för Sme-
 ska manar, som wöre gå öfwer åhu efter watten. Engelske Öhl
 sorter äro starke och mångahanda: och tidt skada medelt främ-
 mande tillblandningar. Holländske Mället gifwer mera skum;
 men ingalunda den smal som wårt Öhl. Dansker Prysing
 är god för den som stött och slagit sig; men är mäktig. En-
 skarnes Carleij sloppar nog; och deras kneisnach gör en snart
 drucken. Brunswiker Mumma är vänlig för matthet och sy-
 ra, kan föras öfwer Linien; men skadar Märkperne. Brei-
 håhn gör mer wattusot än annat Öhl. Japonsernes Öhl af
 Nis är kryddat och starkt, Men orsakar gickt och kalpis. Kablu-
 Öhlet i Swerge går wida öfwer dem alla. Finska Lu-
 ran är tiock och merendels mjölkfärgat, och blifwer kokad med
 glödande stenar, samt söga sund, och börjar jämtwäl derstä-
 des blifwa mer och mer obekant; men brukas ännu på Osel
 och flere Ryffe Orter. Råne Öhlet på Gothland, gör den
 öfsta

ofta blind, som dricker deraf, så länge ruset warar; som kom-
mer af det myskna skådet (Lolium) som wärer öfwersködligt
i deras Såd. Gallentöra (Mille folium) som af almogen i
andre Orter, brukas på Öhl, upprörer bloden, och gör Öhl-
drickaren wimmerkant. Bitter Öhlet, tilredt af Öhl och
Malört, är så mycket mindre godt, som Malörten sättes gie-
menliagen på hårdnat och eljest skämt dricka. Skieppar Öhl
fört länge och Sqwälpat i Safwet, blifwer genom rörelsen
finare, smakeligare och sundare, än hwar det tages.

Med starkt dricka kommer mycket an derpå, at det bryg-
ges rätt och af goda ingrediencer; samt när det brukas utaf
Folk i dagelig stark rörelse eller arbete: således öfwertråffar
det andra drycker, för Swenska magar; hälft undantagen
beta Sommartiden.

Menniskors lif och hälsa bero lika så mycket på drycken,
som på maten; som utmärker Bryggare konsten wiget och an-
gelägenhet.

På många Orter och ställe skälles hos menigheten, är o-
lägenheten otrolig på resor, hwarom man ännu ej lärde, rätt
brygga; i det man snart wid hwart ombyte, af drickat under-
kastas ny sjukdom, ingrediencer til slag, samt kostnaden äro
merendels och ej sällan aldeles de samma för et godt och sma-
keligt, som til et osmakeligt Öhl; skilnaden står hos den som
brygger.

I fäderneslandet brygges på många ställen bättre Öhl
än någon annorstädes i Europa: det är til önska, konsten
wore rätteligen mera bekant hos alla.

Hwarje Studerande borde tilläras uti; at brygga
godt Öhl; och at baka Bröd; såsom wigtige kundskaper
för almänheten, Och kunde på forter tid, til fast almän
Förmon läras.

Imedlertid är det skamligt, om någon fulwuren sje-
ka, af de Stånd eller uti wilkor, hwar hon self behöfwer
se efter mat och dryck; enär hon gifter sig, utan at för-
stå dese twänne Högsnödige Tillwärfningar.

www.books2ebooks.eu